

VEREJNOPROSPEŠNÉ FUNKCIE LESOV: METÓDY OCEŇOVANIA A KOMPENZÁCIÍ V ČLENSKÝCH ŠTÁTOCH EURÓPSKEJ ÚNIE

BORIS GREGUŠKA

ABSTRAKT

Cieľom referátu je prezentácia metód klasifikácie a oceňovania nedrevných produktov a služieb poskytovaných lesmi a kompenzácií za ich poskytovanie v členských štátoch Európskej únie. Prezentácia vychádza z aktuálnych výstupov činnosti Stáleho lesníckeho výboru Európskej komisie a jeho ad hoc pracovnej skupiny, ktorá bola vytvorená za účelom riešenia predmetnej problematiky. Cieľom referátu je zároveň identifikácia niektorých základných vzťahov medzi metódami klasifikácie, oceňovania a finančného kompenzovania nedrevných lesných produktov a služieb aplikovanými a/alebo analyzovanými v členských štátoch Európskej únie a systémom klasifikácie, resp. metódami oceňovania a kompenzácií verejnoprospešných (mimoprodukčných) a produkčných (s výnimkou produkcie dreva) funkcií lesov v Slovenskej republike.

Kľúčové slová: klasifikácia a oceňovanie nedrevných produktov a služieb, metódy kompenzácie

1. ÚVOD

Jedným zo strategických cieľov akčného plánu Európskej únie pre lesy³ je zvýšenie dlhodobej konkurenčnej schopnosti lesníckeho sektora a zlepšenie trvalo udržateľného využívania produktov a služieb pochádzajúcich z lesov. V rámci uvedeného strategického cieľa zahŕňa akčný plán kľúčové opatrenie 3 „výmena a analýza skúseností týkajúcich sa oceňovania a trhovej realizácie nedrevných tovarov a služieb poskytovaných lesmi“. S cieľom implementácie kľúčového opatrenia 3 prijal Stály lesnícky výbor Európskej komisie v roku 2006 rozhodnutie o zriadení ad hoc pracovnej skupiny pre metódy oceňovania nedrevných produktov a služieb poskytovaných lesmi a kompenzácií za ich poskytovanie. Ad hoc pracovná skupina bola formálne zriadená v júni 2007.

V zmysle schválených zadávacích podmienok sa ad hoc pracovná skupina v rámci svojej činnosti a pri plnení vyššie uvedeného cieľa zameriavala na nasledovné aktivity:

- výmena informácií o aktuálnom stave a vývoji v oblasti oceňovania nedrevných produktov a služieb poskytovaných lesmi,
- identifikácia metód a existujúcich postupov finančného kompenzovania vo vzťahu k poskytovaniu nedrevných produktov a služieb lesmi,
- výmena informácií o prístupoch pri tvorbe trhov a trhovej realizácii tých produktov a služieb poskytovaných lesmi, ktoré nie sú realizované na trhu (externality),
- diskusia o potrebe a možnostiach uplatnenia tzv. inovatívnych mechanizmov pri oceňovaní nedrevných lesných produktov a služieb a kompenzovaní ich poskytovania,
- identifikácia vhodných postupov a vypracovanie návrhu na ďalšiu činnosť v tejto oblasti.

³ COM (2006) 302 v konečnom znení

2. KLASIFIKÁCIA PRODUKTOV A SLUŽIEB POSKYTOVANÝCH LESMI (FUNKCIÍ LESOV)

V rámci procesu oceňovania produktov a služieb poskytovaných lesmi (funkcií lesov) je možné identifikovať nasledovné, na seba naväzujúce aktivity:

- identifikácia všetkých tovarov a služieb, ktoré sú poskytované lesmi,
- klasifikácia funkcií lesa (prípád Slovenskej republiky),
- identifikácia spôsobov merania poskytovaných produktov a služieb (z kvantitatívneho hľadiska, tzn. meranie množstva poskytovaného produktu a/alebo služby),
- identifikácia spôsobov priradenia ekonomickej hodnoty poskytovaným produktom a službám.

Jedným zo základných kritérií klasifikácie lesných produktov a služieb je ich dostupnosť vo vzťahu k využívaniu verejnosťou (verejnú statku, súkromné statky). Uvedené kritérium je často používané pri klasifikácii produktov a služieb s cieľom ďalšieho návrhu mechanizmov na zabezpečenie ich „spravodlivého“ prerozdelenia. Príklad klasifikácie statkov podľa kritéria ich dostupnosti pre verejnosť je uvedený v tabuľke 1 (dostupnosť odvodená od znakov „exkluzivity“ a „vzájomnej rivality“ užívania statku):

Tabuľka 1 – Klasifikácia statkov podľa ich dostupnosti pre verejnosť (tretiu stranu)

		Exkluzivita ²	
		Nízka	Vysoká
Vzájomná rivalita ³	Nízka	Verejnú statku (neobmedzený prístup a hromadná spotreba)	Spoplatnené, exkluzívne statky (obmedzený prístup, hromadná spotreba, napr. jazda na koňoch po upravených trasách)
	Vysoká	Spoločné statky (neobmedzený prístup, súkromná spotreba, napr. zver)	Súkromné statky (obmedzený prístup a súkromná spotreba, napr. drevo)

Prameň: Európska komisia, 2008

Príklad klasifikácie uvedený v tabuľke 1 naznačuje, prečo sa pre niektoré tovary a služby nevytvorili príslušné trhy.

Ďalším príkladom klasifikácie je členenie nedrevných produktov a služieb poskytovaných lesmi, ktoré vychádza zo vzťahu medzi ich produkciou vo vidieckych oblastiach a dopytu mestského obyvateľstva po nich. Táto klasifikácia bola vyvinutá v rámci aktivít pracovnej skupiny 3 projektu COST Action E 30⁴:

- tradične významné produkty a služby (historicky významné, v súčasnosti klesajúci dopyt, napr. živica, kôra),
- produkty a služby tradične významné a zároveň významné i v súčasnosti (huby, lesné plody, oddychové a rekreačné aktivity v lesoch),
- produkty a služby, ktorých význam v súčasnosti rastie (najmä také environmentálne služby akými sú produkcia pitnej vody, niektoré moderné formy rekreácie v lesoch).

² Miera, do akej má vlastník možnosť predísť využívaniu svojho statku tretou stranou.

³ Miera, do akej samotné využívanie určitého statku jedným užívateľom limituje jeho využívanie tretou stranou (napr. zber plodov alebo lov zveri limituje využívanie tohto statku pre ostatné strany, zatiaľ čo užívanie si „nádherného výhľadu“ nelimituje využívanie tejto služby ostatnými stranami).

⁴ COST Action E 30: Integration of urban consumers' demand and rural forestry production; Working Group 3: Non-wood forest products and services; <http://www.joensuu.fi/coste30/WGs.html>

Je potrebné zdôrazniť, že pri hodnotení významu nedrevných lesných produktov a služieb a metód ich klasifikácie, používaných v rámci členských štátov Európskej únie, je značne zložitá, resp. nemožné zovšeobecniť získané výsledky pre úroveň Spoločenstva. Táto skutočnosť nie je spôsobená iba výraznou rozrôznenosťou prírodných podmienok Európy, ale aj odlišnou hospodárskou a sociálnou situáciou v jednotlivých krajinách. V rámci Európskej únie, resp. jej členských štátov boli zaznamenané významné rozdiely v hodnotách takých ukazovateľov, akými sú napr. dostupnosť využívania a vzácnosť jednotlivých nedrevných lesných produktov a služieb. Špecifické podmienky aplikácie jednotlivých vedeckých prístupov a rozdielnosť podmienok prostredia na miestnej, regionálnej alebo národnej úrovni často ovplyvnia výstupy výskumných projektov. Neprimerané agregovanie získaných výsledkov môže preto viesť k nesprávnym záverom. Napriek uvedeným skutočnostiam je možné konštatovať, že ako najvýznamnejšiu skupinu nedrevných lesných produktov a služieb v rámci Európskej únie uvádzajú viacerí zainteresovaní experti skupinu tzv. biosférických služieb (ochrana biodiverzity, regulácia klímy) spolu s niektorými ďalšími ekologickými a sociálnymi službami.⁵

3. METÓDY OCEŇOVANIA

Lesy poskytujú značné množstvo rôznorodých úžitkov pre rôzne skupiny spoločnosti. Pri oceňovaní funkcií lesa je potrebné vziať do úvahy, okrem iného, skutočnosť, že určitý produkt alebo služba má pre rôznych užívateľov rôznu hodnotu. V tabuľke 2 sú uvedené typy hodnôt, ktoré môže reprezentovať určitý produkt alebo služba vo vzťahu k rôznym užívateľom.

Tabuľka 2 – Potenciálne typy ekonomickej hodnoty a ich vzťah ku klasifikácii tovarov a služieb poskytovaných lesmi

Využívaná hodnota			Nevyužívaná hodnota	
Priamo využívaná hodnota (Direct use value)	Nepriamo využívaná hodnota (Indirect use value)	Potenciálna hodnota (Option value)	Hodnota vyplývajúca z existencie (Existence value)	Hodnota vyplývajúca zo zachovania pre budúce generácie (Bequest value)
Hodnota statkov, ktoré môžu byť priamo exploátované a spotrebované alebo využité	Služby poskytované prostredím	Hodnota vyplývajúca zo zachovania možnosti získavania úžitkov z tovarov a služieb poskytovaných ekosystémom v budúcnosti, vrátane úžitkov z ekosystémových služieb, ktoré majú z hľadiska súčasného využitia nízku hodnotu, ale pravdepodobne budú mať významne vyššiu hodnotu v budúcnosti (z hľadiska nových informácií a poznatkov)	Hodnota vyplývajúca z poznatku, že určitý úžitok existuje napriek tomu, že spoločnosť / jednotlivec neplánuje jeho využívanie	Hodnota vyplývajúca z túžby zachovať ekosystém pre budúce generácie

⁵ FORVALUE Study on the development and marketing of non-marketed forest products and services, 2008, predbežné výsledky (zatiaľ nepublikované)

Využívaná hodnota			Nevyužívaná hodnota	
Statky materiálovej povahy Služby súvisiace s kultúrnym vyžitím a kvalitou života	Regulačné a podporné služby ekosystému	Všetky služby	Všetky služby	Podporné služby ekosystému

Prameň: Smith, M., de Groot, D., Bergkamp, G., (editori), 2006: *Establishing payments for watershed services*, IUCN, Gland Switzerland; upravené.

Prístup uvedený v tabuľke 2 identifikuje dve základné kategórie ekonomickej hodnoty: (1) využívaná hodnota (zahŕňa aj alternatívu potenciálneho využitia statku v budúcnosti), ktorá sa vzťahuje na úžitky reálne produkované z prírodného zdroja a následne reálne využívané spoločnosťou/jednotlivcom; (2) nevyužívaná hodnota, ktorá reprezentuje „všadeprítomnú“ (vo všeobecnosti sa vyskytujúcu) hodnotu bez existencie úmyslu jej využitia spoločnosťou/jednotlivcom a priameho „fyzického“ vzťahu medzi užívateľom a prírodným zdrojom.

Neexistuje presne definovaná hranica medzi využívanou a nevyužívanou hodnotou prírodného zdroja. Využívaná hodnota môže predstavovať vo vzťahu k službám, ktoré sú poskytované lesmi, napr. hodnotu rekreačnej funkcie lesa, estetickú a duchovnú (spirituálnu) hodnotu lesa. Nevyužívaná hodnota je možné v zmysle vyššie uvedeného prístupu rozčleniť do dvoch sub-kategórií: (a) hodnota vyplývajúca z existencie určitého úžitku (uspokojenie vyplývajúce iba z poznatku, že určitý úžitok existuje, resp. z poznatku, že tento úžitok je využívaný inými jednotlivcami – tzv. altruizmus) a (b) hodnota vyplývajúca z vedomia, že určitý úžitok ostane zachovaný pre budúce generácie (zachovanie prírodných zdrojov pre budúce generácie).

Vo všeobecnosti je možné konštatovať, že v rámci Európskej únie a jej členských štátov bola/je aplikovaná široká škála prístupov a metód pri oceňovaní nedrevných lesných produktov a služieb. V zásade neexistuje jednotný alebo aspoň prevažujúci názor o tom, ktorý prístup je „najvhodnejší“. Výber vhodnej metódy oceňovania vo významnej miere závisí od účelu oceňovania a charakteru poskytovaného statku (produktu, služby), ako aj od disponibilných finančných prostriedkov na výskum.

Používané metódy oceňovania nedrevných lesných produktov a služieb je možné rozdeliť podľa aplikovaného prístupu nasledovným spôsobom:

1. metódy založené na zisťovaní ochoty spotrebiteľa platiť (WTP, *willingness-to-pay*) alebo akceptovať (WTA, *willingness-to-accept*) kompenzáciu za spotrebu určitého verejného statku
 - 1.1. metódy založené na priamom zisťovaní preferencií užívateľov (*stated preferences*)
 - 1.1.1. kontingenčná metóda oceňovania (CV, *contingent valuation*)
 - 1.1.2. experiment založený na možnosti výberu (*choice experiment*)
 - 1.2. metódy založené na odvodení preferencií užívateľov (*revealed preferences*)
 - 1.2.1. metóda cestovných nákladov (TC, *travel cost method*)
 - 1.2.2. hedonické oceňovanie (HP, *hedonic pricing*)
2. metódy založené na analýze nákladov a výnosov, tzv. *cost-benefit analysis* (CBA)

Prístup WTP je najčastejšie aplikovaným prístupom pri oceňovaní nedrevných produktov a služieb, ktoré nie sú realizované na trhu. Je založený na priamom zisťovaní preferencií spotrebiteľov prostredníctvom rôznych dotazníkových prieskumov alebo na nepriamom zisťovaní (odvodení) preferencií spotrebiteľov využívajúc pritom hodnoty iných statkov, ktoré sú realizované

na trhu. V prípade kontingenčnej metódy oceňovania (CV) ide o klasický prípad dotazníkového prieskumu. V rámci prieskumu je výberovej vzorke respondentov položená priama otázka týkajúca sa konkrétnej ceny (vyjadrenej v peňažných jednotkách), ktorú sú ochotní zaplatiť za užívanie skúmanej služby. Na rovnakom prístupe je založený experimentálny prieskum s možnosťou výberu (*choice experiment*), pri ktorom sa od respondentov vyžaduje, aby si vybrali z viacerých alternatívnych možností (služieb).

Hodnotu environmentálnych služieb je možné kvantifikovať aj prostredníctvom trhom stanovených hodnôt iných statkov, ktoré pomáhajú odhaliť správanie a preferencie spotrebiteľov. Tradičným príkladom je odvodenie rekreačnej hodnoty lesa prostredníctvom hodnoty nákladov na cestovanie na určitú lokalitu za účelom rekreácie (metóda cestovných nákladov, TC). Pri určovaní hodnoty rekreačnej funkcie lesa je možné použiť aj údaje o rozdieloch v cene nehnuteľností medzi lokalitou v blízkosti lesa a lokalitou bez možnosti prístupu k lesným porastom (hedonické oceňovanie).

Metódy oceňovania založené na analýze nákladov a výnosov, tzv. *cost–benefit analysis* (CBA) zahŕňajú aj analýzy nákladov obetovaných príležitostí (alternatívnych nákladov).

Pri tvorbe modelov, ktoré by boli všeobecne použiteľné pri oceňovaní environmentálnych statkov nerealizovaných na trhu, bude potrebné vyriešiť viacero aspektov ako iba otázku transferu hodnôt týchto statkov medzi ekosystémami a spoločnosťou. Na dosiahnutie všeobecnej spoločensko–politickej akceptácie ekonometrických modelov oceňovania externých pozitívnych efektov lesných ekosystémov sa ako zásadné javí vyriešenie otázky týkajúcej sa spôsobu akým sú tieto efekty (hodnoty) a ich potenciálne využitie vnímané v kontexte rôznych politik.

4. METÓDY FINANČNÉHO KOMPENZOVANIA A KOMPENZAČNÉ MECHANIZMY

Mechanizmy finančných kompenzácií za poskytovanie lesných produktov a služieb, ktoré nie sú realizované na trhu, sú nástroje umožňujúce úplnú alebo čiastočnú internalizáciu týchto pozitívnych externých ekonomických efektov. Existuje niekoľko typov mechanizmov, ktoré sú v rôznej miere založené na princípoch trhu. Je možné ich rozdeliť podľa miery intervencie zo strany vlády (štátu), povahy realizovaných transakcií a vlastností kupujúcej a predávajúcej strany (Európska komisia, 2008):

- **Platobné schémy súkromného sektora** (*private payment schemes*): Prijemcovia statku priamo zaplatia vlastníkovi lesa za jeho užívanie (za týmto účelom môže prísť k uzavretiu kontraktu). Štát v tomto prípade nie je priamo účastníkom obchodného vzťahu, napriek tomu môže regulovať, resp. vytvárať podmienky pre uzatváranie obchodných vzťahov a rozvoj tohto typu kompenzačného mechanizmu. Aplikácia tohto typu mechanizmu je výrazne obmedzená existujúcim legislatívnym rámcom, pretože pri nej môže prísť, okrem iného, k transformácii verejného statku na statok s určitou exkluzivitou.

Príklad: oplotenie časti lesa, ktorý bol v minulosti verejne prístupný, a poskytovanie špeciálnych služieb v rámci oplotenej plochy, napr. pozorovanie zveri.

- **Schémy „cap-and-trade“:** Tento typ mechanizmu vyžaduje stanovenie určitého obmedzenia/limitu zo strany vlády v súvislosti s poskytovaním konkrétnej služby. Vládnym limitom v zásade reprezentuje spoločenskú požiadavku na poskytnutie tejto služby (napr. stanovenie celkového povoleného množstva emisií CO₂ do atmosféry). Dodávatelia služby následne rešpektujú stanovený limit, tzn. priamo zabezpečujú poskytovanie požadovanej služby, alebo

postúpia túto povinnosť tretej strane (obchodovanie so stanovenými limitmi medzi dodávateľmi služby).

Príklad: schéma obchodovania s limitmi na emisie CO₂.

- **Schémy certifikácie:** Uplatnenie tohto typu kompenzačného mechanizmu vyžaduje existenciu dopytu po produktoch, ktoré spĺňajú určité environmentálne kritériá, tzn., že existuje ochota spotrebiteľov zaplatiť „extra“ časť ceny produktu za plnenie environmentálnych kritérií pri jeho výrobe.

Príklad: schémy certifikácie lesov.

- **Platobné schémy verejného sektora** (*public payment schemes*), vrátane nástrojov fiškálnej politiky: Podmienkou je existencia motivácie verejného sektora platiť za poskytovanie verejných statkov. Pri tomto type kompenzačného mechanizmu je zodpovedný za implementáciu platobnej schémy orgán verejnej správy. Nevyhnutnou podmienkou realizácie tohto typu schémy je dostatok finančných prostriedkov v rámci verejných zdrojov (štátny rozpočet, rozpočet Spoločenstva, rozpočty samospráv). S cieľom motivovania orgánov verejnej správy na realizáciu tohto typu mechanizmu, vrátane alokácie primeraných finančných prostriedkov je potrebné preukázať: (a) rozsah celospoločenského dopytu po verejnom statku a (b) ekonomickú efektívnosť kompenzačného mechanizmu pre konkrétny prípad.

Príklad: schémy štátnej pomoci, ostatné druhy dotácií a subvencií, daňové úľavy.

- **Transakcie prostredníctvom tretej strany:** Obchodovanie s lesnými produktmi a službami bez priamej účasti vlastníka/obhospodarovateľa lesa. Pri tomto type finančného mechanizmu existujú možnosti nepriameho zahrnutia vlastníka/obhospodarovateľa lesa do finančných transakcií s cieľom kompenzovať poskytovanie netrhových statkov a to najmä prostredníctvom fiškálnych mechanizmov (dotácie, daňové úľavy).

Príklad: platené exkurzie po lese so sprievodcom organizované cestovnou kanceláriou (bez spoluúčasti vlastníka/obhospodarovateľa lesa).

- **Transakcie v naturáliách:** Ide o rôzne príspevky v naturálnej forme, ktoré znižujú náklady vlastníka lesa na zabezpečovanie funkcií lesov. Tento druh kompenzačného mechanizmu je v prípade obhospodarovania lesov relatívne zriedkavý.

Príklad: neplatená práca dobrovoľníkov pri čistení lesa využívaného na rekreáciu.

Reálnu aplikáciu jednotlivých typov kompenzačných mechanizmov výrazne ovplyvňuje najmä politický a legislatívny rámec, ako aj historické tradície v jednotlivých členských štátoch. Z tohto dôvodu je mimoriadne zložité formulovať politické a strategické odporúčania v tejto oblasti, ktoré by mali všeobecnú platnosť pre úroveň Európskej únie.

Kľúčovými podmienkami pre tvorbu a aplikáciu kompenzačného mechanizmu je existencia efektívneho inštitucionálneho rámca a primeranej legislatívy v oblasti obchodu a obchodných vzťahov.

Pre vytvorenie trhov s cieľom trhovej realizácie lesných produktov a služieb, ktoré nie sú realizované na trhu, je potrebné zabezpečenie nasledovných podmienok (Európska komisia, 2008, upravené):

- (a) jednoznačná identifikácia tovarov a služieb, pre ktoré je možné stanoviť cenu,
- (b) disproporcía medzi hodnotou poskytovaného statku a nákladmi na zabezpečenie jeho poskytovania ako dôvod tvorby a aplikácie kompenzačného mechanizmu,
- (c) existencia kupujúcej a predávajúcej strany v prípade daného statku,
- (d) legislatívne zabezpečenie majetkových a užívateľských práv.

Pre zabezpečenie transparentného fungovania trhu je potrebné splnenie určitých dodatočných podmienok (Európska komisia, 2008, upravené):

- (e) správne pochopenie motivácie kupujúcej a predávajúcej strany a ich vnímania rizika,
- (f) dosiahnutie dohody medzi kupujúcou a predávajúcou stranou o podmienkach transakcie,
- (g) existencia legislatívneho a inštitucionálneho rámca stanovujúceho rozsah a pravidlá zasahovania štátu do trhových transakcií s cieľom zabezpečenia vymáhateľnosti práva a dosiahnutia dôvery zainteresovaných strán v trh,
- (h) prevádzkové náklady kompenzačného mechanizmu musia byť nižšie ako hodnota očakávaných úžitkov vyplývajúcich z jeho implementácie,
- (i) existencia finančného mechanizmu umožňujúceho úplné ukončenie transakcie medzi predávajúcou a kupujúcou stranou.

Príklady aplikácie kompenzačných mechanizmov za poskytovanie nedrevných lesných produktov a služieb (verejnoprospešných funkcií lesov) v niektorých členských štátoch sú uvedené v nasledovných tabuľkách.

Tabuľka 3 – Služby súvisiace s vodnými zdrojmi (Francúzsko, región Saint–Etienne)

Typ kompenzačného mechanizmu	Verejno–súkromné partnerstvo uzavreté prostredníctvom kontraktu
Druh produktu/služby, na ktorý sa mechanizmus aplikuje	Zabezpečovanie a ochrana čistoty vody v zdroji pitnej vody
Konečný príjemca kompenzácie	Office National des Forêts (ONF)
Platca kompenzácie	miestna samospráva Saint–Etienne, súkromná spoločnosť na produkciu pitnej vody (Stéphanoise des eaux)
Realizátor kompenzačného mechanizmu	Office National des Forêts (ONF)
Princíp kompenzačného mechanizmu	V zmysle uzavretého kontraktu ONF reguluje a vykonáva dohľad nad ťažbou dreva v okolí zdrojov pitnej vody (s cieľom zabezpečenia ochrany kvality vody v zdroji), údržbu zdrojov pitnej vody a ich najbližšieho okolia.

Tabuľka 4 – Horská cyklistika (Rakúsko, spolková krajina Tyrolsko)

Typ kompenzačného mechanizmu	Verejno–súkromné partnerstvo uzavreté prostredníctvom kontraktu
Druh produktu/služby, na ktorý sa mechanizmus aplikuje	Rekreácia
Konečný príjemca kompenzácie	Vlastník pôdy
Platca kompenzácie	Regionálna samospráva Tyrolska, miestne združenia pre cestovný ruch
Realizátor kompenzačného mechanizmu	Regionálna samospráva Tyrolska, miestne združenia pre cestovný ruch
Princíp kompenzačného mechanizmu	Vlastník lesa uzavrie kontrakt s miestnym združením pre cestovný ruch, resp. inou miestnou inštitúciou. V zmysle uzavretého kontraktu je možné využívať špecifikované lesné cesty na rekreáciu formou horskej cyklistiky. Regionálna samospráva Tyrolska a miestne združenie pre cestovný ruch poskytujú finančný príspevok 100–150 €/km/rok. Vlastník lesa zabezpečí vyznačenie cyklistických trás v teréne. Mapy trás sú zverejnené prostredníctvom internetu.

Tabuľka 5 – BIOSA (Rakúsko, spolkové krajiny Štajersko, Dolné Rakúsko a Korutánsko)

Typ kompenzačného mechanizmu	Verejno-súkromné partnerstvo uzavreté prostredníctvom kontraktu, eco-sponzoring
Druh produktu/služby, na ktorý sa mechanizmus aplikuje	Ochrana biodiverzity
Konečný príjemca kompenzácie	Vlastník lesa, štátna správa, PR agentúry, výskumné inštitúcie
Platca kompenzácie	Vlastníci lesa platia príspevky za členstvo v združení BIOSA. Súkromné spoločnosti a orgány verejnej správy financujú náklady na projekt.
Realizátor kompenzačného mechanizmu	Registrované združenie BIOSA v spolupráci s vlastníkmi lesov a partnermi projektu (štátna správa, regionálna samospráva, súkromné spoločnosti, školy a predškolské zariadenia, nemocnice)
Princíp kompenzačného mechanizmu	Typ realizovaných opatrení závisí od konkrétneho druhu projektu. Združenie BIOSA realizuje nasledovné aktivity: uzatváranie verejno-súkromných kontraktov, iniciovanie projektov, vypracovanie návrhov projektov, plánovanie, správa a koordinácia projektov, propagácia významu realizácie projektov a pod.

Tabuľka 6 – NeighbourWood Scheme (Írsko)

Typ kompenzačného mechanizmu	Dotácie
Druh produktu/služby, na ktorý sa mechanizmus aplikuje	Rekreácia, turizmus, služby súvisiace s duchovným a kultúrnym vyžitím, vzdelávanie, estetický zážitok, ako aj ochrana biodiverzity, viazanie uhlíka, vodohospodárska a pôdoochranná funkcia lesa
Konečný príjemca kompenzácie	Vlastník pôdy (miestna samospráva, súkromní vlastníci pôdy)
Platca kompenzácie	Štát (vláda)
Realizátor kompenzačného mechanizmu	Forest Service (orgán štátnej správy lesného hospodárstva)
Princíp kompenzačného mechanizmu	Orgán štátnej správy lesného hospodárstva zverejňuje podmienky získania dotácie a manuál, ktorý obsahuje kritériá, podmienky, postupy a štandardy kompenzačnej (platobnej) schémy. Zároveň zverejňuje publikáciu o tzv. správnych postupoch pri zabezpečovaní funkcií lesa súvisiacich s rekreáciou pre vlastníkov a obhospodarovateľov lesov (<i>Forest Recreation in Ireland – A guide for Forest Owners and Managers</i>). Žiadateľ/príjemca dotácie pripraví v spolupráci s miestnym obyvateľstvom plán na zabezpečenie poskytovania požadovaných služieb (obhospodarovanie lesov podľa požadovaných kritérií a štandardov). Plán následne hodnotí a schvaľuje orgán štátnej správy lesného hospodárstva.

Tabuľka 7 – Program rozvoja vidieka 2007–2013 (Slovensko)

Typ kompenzačného mechanizmu	Dotácie
Druh produktu/služby, na ktorý sa mechanizmus aplikuje	Ochrana biodiverzity
Konečný príjemca kompenzácie	Vlastník / obhospodarovateľ lesa
Platca kompenzácie	Európske spoločenstvo, štát
Realizátor kompenzačného mechanizmu	Pôdohospodárska platobná agentúra (regionálne kancelárie)

<p>Princíp kompenzačného mechanizmu</p>	<p>Nenávratný finančný príspevok sa poskytuje vlastníkovi (obhospodarovateľovi lesa alebo združeniu vlastníkov) obhospodarovateľov lesa v zmysle schváleného projektu. Návrh projektu schvaľuje Pôdohospodárska platobná agentúra.</p> <p>Projekt implementuje opatrenia programu rozvoja vidieka 2007–2013 v zmysle nariadenia Rady č. 1698/2005 o podpore rozvoja vidieka z EAFRD, ktorých cieľom je:</p> <ul style="list-style-type: none"> • ochrana biodiverzity v rámci sústavy území Natura 2000 na lesných pozemkoch, • ochrana biodiverzity lesov mimo chránených území na báze dobrovoľnosti (lesnícko–environmentálne platby).
--	---

5. ZÁVER

Najvýznamnejšie závery identifikované ad hoc pracovnou skupinou Stáleho lesníckeho výboru pre metódy oceňovania nedrevných produktov a služieb poskytovaných lesmi a kompenzácií za ich poskytovanie:

- napriek skutočnosti, že viac ako 60 % výmery lesov členských štátov Európskej únie je v súkromnom (neverejnom) vlastníctve, prístup k nedrevným lesným produktom a službám a ich využívanie nie je vo väčšine prípadov (v závislosti od národnej legislatívy) obmedzené, tzn., že tieto statky sú voľne prístupné verejnosti,
- význam nedrevných lesných produktov a služieb poskytovaných lesmi (verejnoprospešných funkcií lesa) bude i naďalej rásť,
- v niektorých členských štátoch Európskej únie (vrátane Slovenskej republiky) existuje dlhodobá tradícia výskumu metód oceňovania verejnoprospešných funkcií lesov; vo väčšine prípadov bol ale tento výskum zameraný na oceňovanie určitej jednej funkcie => absencia prístupov integrovaného oceňovania verejnoprospešných funkcií lesov,
- v súčasnosti sú realizované na úrovni niektorých členských štátov (Francúzsko, Švédsko, Fínsko, Dánsko, Maďarsko, Írsko, Slovensko a Veľká Británia) dlhodobé a komplexné štúdie zamerané na metódy oceňovania verejnoprospešných funkcií lesov,
- definitívny výber metódy oceňovania závisí od celkového kontextu (účelu a špecifických podmienok) oceňovania => nie je možné priamo porovnávať ekonomické hodnoty verejnoprospešných funkcií lesov (nedrevných lesných produktov a služieb), ktoré boli získané v rôznom kontexte oceňovania,
- účelom oceňovania verejnoprospešných funkcií lesov je predovšetkým preukázanie ich reálneho príspevku do hospodárstva, zvýšenie povedomia verejnosti o úžitkoch vyplývajúcich z ich realizácie a poskytnutie empirických podkladov pre rokovania medzi ich poskytovateľmi a užívateľmi o cene produkovaného statku (hodnota statku nereprezentuje jeho cenu),
- oceňovanie nedrevných lesných produktov a služieb, predovšetkým tých, ktoré nie sú realizované na trhu, ostáva kontroverznou témou z dôvodu pretrvávajúcej rôznorodosti názorov vedeckej komunity a tvorcov politiky na jednotlivé metódy oceňovania a ich užitočnosť, resp. schopnosť vyjadriť skutočný ekonomický prínos týchto statkov => v rámci ďalšieho výskumu v tejto oblasti je potrebné vo väčšej miere aplikovať tzv. integrovaný prístup oceňovania a to vzhľadom na skutočnosť, že niektoré produkty a služby sú poskytované lesmi súbežne,

- najčastejšie aplikované kompenzačné mechanizmy je možné rozdeliť podľa charakteru na verejné (dotácie, subvencie, daňové úľavy), súkromné (kompenzácie na základe kontraktu) alebo zmiešané, verejno–súkromné,
- z hľadiska počtu aplikácií prevažujú kompenzačné mechanizmy verejného charakteru (priama finančná podpora prostredníctvom dotácií alebo nepriama podpora prostredníctvom daňových úľav); napriek tomu, význam mechanizmov súkromného charakteru neustále vzrastá,
- verejné zdroje financovania sú v mnohých prípadoch nedostatočné na zabezpečenie kompenzácií vo všetkých „oprávnených“ prípadoch => opodstatnenosť ďalšieho rozvoja a aplikácie kompenzačných mechanizmov, ktoré využívajú vlastnosti trhového prostredia (tzv. inovatívne kompenzačné mechanizmy),
- kľúčovými podmienkami pre úspešnú aplikáciu kompenzačného mechanizmu je existencia politickej podpory takéhoto projektu, primeranosť existujúceho legislatívneho a inštitucionálneho rámca a dostatočné finančné zdroje (najmä v prípade verejných mechanizmov); politická podpora súvisí najmä s celospoločenským dopytom po verejnoprospešných funkciách lesov => kľúčový význam má preto zvyšovanie povedomia verejnosti o úžitkoch, ktoré vyplývajú z realizácie verejnoprospešných funkcií lesov,
- významným faktorom tvorby a aplikácie inovatívnych kompenzačných mechanizmov je aj primeraná motivácia hospodárskych subjektov (podnikov) na realizáciu tohto typu aktivít (znova vyplýva najmä z celospoločenského dopytu),
- prekážky pre tvorbu nových trhov a riešení založených na trhu súvisia v prípade verejnoprospešných funkcií lesov najmä s vysokými nákladmi na obchodné transakcie a existujúcim legislatívnym a celkovým spoločensko–hospodárskym rámcom (právo každého občana na vstup do lesov a na voľné využívanie určitých lesných produktov a služieb, tradície vo využívaní verejných statkov),
- prekážkou implementácie inovatívnych kompenzačných mechanizmov môžu byť v niektorých prípadoch vysoké náklady na testovanie a počiatočné zavádzanie inovatívnych postupov.

6. LITERATÚRA

1. COST ACTION E 30, 2008: „*Integration of urban consumers' demand and rural forestry production; Working Group 3: Non-wood forest products and services*”; <http://www.joensuu.fi/coste30/WGs.html>.
2. EUROPEAN COMMISSION, 2008: „*Valuation and Compensation Methods for Non-wood Forest Goods and Services (Report to the Standing Forestry Committee by the Standing Forestry Committee ad hoc Working Group on Valuation and Compensation Methods for Non-wood Forest Goods and Services)*“, (zatiaľ nepublikované).
3. EUROPEAN COMMISSION, 2008: „*FORVALUE – Study on the development and marketing of non-marketed forest products and services*“, (zatiaľ nepublikované).
4. SMITH, M., DE GROOT, D., BERGKAMP, G., (EDITORI), 2006: „*Establishing payments for watershed services*”, IUCN, Gland Switzerland.
5. Oznámenie Komisie Rade a Európskemu parlamentu o akčnom pláne Európskej únie v oblasti lesného hospodárstva, COM (2006) 302 v konečnom znení.

Adresa autora:

Ing. Boris Greguška, PhD.
Ministerstvo pôdohospodárstva SR
Sekcia lesnícka
Dobrovičova 12, SK-812 66 Bratislava
Tel.: +421-2-59266 531
Fax: +421-2-59266 517
E-mail: boris.greguska@land.gov.sk